

STADSHOLMEN

STAMMEN 38

Stigbergsgatan 17, 19, 23

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktablad.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktablad kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktablad finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1** STIGBERGSGATAN 17A, BOSTADSHUS FRÅN 1730-TALET
- 2** STIGBERGSGATAN 17B, BOSTADSHUS FRÅN 1730-TALET
- 3** UTHUS
- 4** UTHUS
- 5** STIGBERGSGATAN 19, BOSTADSHUS UPPFÖRT MELLAN 1723-1730
- 6** UTHUS
- 7** STIGBERGSGATAN 23A OCH B, BOSTADSHUS FRÅN 1730-TALET
- 8** UTHUS

STIGBERGSGATAN OMKRING 1890-TALET. TILL VÄNSTER I BILD SYNS NUMMER 19 MED DÖRRAR UT MOT GATAN. FOTO: K. E. STENQUIST. SSMFA9233

Stammen 38 består av tre äldre fastigheter med låga, enkla trähus från 1720–1730-talet. De småskaliga husen har mycket stor betydelse för förståelsen av livsvillkoren för Stockholms fattigare befolkning och är mycket värdefulla ur både bebyggelse- och socialhistorisk synvinkel.

Byggnaderna vittnar om Stigbergsgatans äldre karaktär som var den fattigare baksidan av den förnämre Fjällgatan. Husens placering vid gatan med gårdshus och grönskande trädgård bakom plank ger en god bild av det äldre folkliga byggnadsskicket på Södermalm och har ett stort miljömässigt värde. Byggnadernas volymer, material och teknik med knuttimring berättar om äldre byggnadstraditioner och under 1900-talet har få tillbyggnader eller förändringar genomförts. De upprustningar som har gjorts har också i stort sett tagit vara på husens särprägel med begränsad byggnadsyta och små rumsvolymer.

Fastigheten Stammen 38 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassifi-

cering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Under 1600-talet fanns stora tomter på den norra och branta sidan av nuvarande Fjällgatan som bland annat utnyttjades till trädgårdsodlingar. Tomterna på södra sidan av gatan var mindre och bebyggda mestadels med trähus. Närheten till vattnet gjorde att många av de boende var verksamma inom sjöfarten eller arbetade vid något av skeppsvarven. En brand ödelade större delen av bebyggelsen i Katarina församling 1723. På Fjällgatans sydsida byggdes, precis som före branden, timmerhus, och på de terrasserade

DEN ÄLDRE GÅRDSMILJÖN VID STIGBERGSGATAN 23. IDAG ÄR DET VÄSTRA GÅRDHUSET RIVET. OKÄND FOTOGRAF. SSME29726

GÅRDSMILJÖ PÅ STIGBERGSGATAN 17 OMKRING 1910-1912. OKÄND FOTOGRAF. SSMF68405

bergstomterna norrut anlades trädgårdstäppor. Genom myndigheternas förbud mot trähusbyggande under sent 1700-tal uppfördes fler och fler stenhus. De flesta bevarade bostadshusen av trä kan därför dateras till det tidiga 1700-talet.

Stigbergsgatans äldsta namn är Katarina Östra Qvarngränd efter Swart Hindriks kvarn som stod på berget där Hantverksinstitutets moderna byggnad nu finns. Gatan ledde från Katarina kyrkogård österut mot Ersta, men kapades när Renstiernas gata drogs fram i början av 1900-talet.

På båda sidor om Stigbergsgatan låg enkla, låga

trähus och gatan var den finare gatan Fjällgatans baksida. När Navigationsgatan invigdes 1907 och Schartaus handelsinstitut nya byggnad uppfördes påbörjades ett intresse för gatan bland byggmästare. Många små trähus revs och vid den norra sidan uppfördes påkostad bebyggelse, bland annat Stigbergsgatan 27, av arkitekten Ragnar Östberg. Ännu in på 1930-talet var de äldre byggnaderna enkla utan varken vatten eller el. Idag har de flesta moderniserats, bortsett från ett; Blockmakarens hus på Stigbergsgatan 21, som är en filial till Stadsmuseet.

Kvarteret Stammen hette tidigare Justitia, ett

VID STIGBERGSGATANS VÄSTRA DEL STÅR DE BEVARADE LÅGA TRÄHUSEN NUMMER 17 OCH 19. FOTO: J. MALMBERG

namn som påminner om galgen som till 1600-talets slut låg där navigationsskolan står. Den lilla gatstumpen närmst Renstiernas gata har kvar sin gamla gatubeläggning och här står de aktuella byggnaderna på fastigheten Stammen 38.

Fastigheten Stammen 38

Den befintliga bebyggelsen inom fastigheten Stammen 38 är en sammanslagning av tre äldre fastigheter. Nedan är Stigbergsgatan 17, 19 och 23 redovisade under den äldre fastighetsbeteckningen för att förenkla dess historik.

FD JUSTITIA 25

Stigbergsgatan 17 (nummer 1-4 på kartan)

HISTORIK

Olof Kroks tomt

År 1730 stod två stugor (hus nummer 1 och 2 på kartan) med torvtak på tomten som ägdes av stadsbåtsmannen Olof Krok. År 1779 lät fastighetens nya ägare, strumpvävaren A. Söderberg, reparera byggnaderna och inreda vinden. Därefter lät han teckna

en brandförsäkring som beskrev hus nummer 1 på kartan med fyra rum, nya eldstäder, ny inredning och nytt taktegel. Hus nummer 2 på kartan beskrevs med ett stort rum och förstuga med brädtak samt en bjälkkällare. På tomten stod även en kammare med jordtak, samt fyra vedbodar och ett hönsbush.

Gårdens karaktär 1832

I en brandförsäkring från 1832 framkommer en tydligare bild av gårdens karaktär. Tomten var omgiven av plank. Huset vid gatan, nummer 1, var en panelklädd timmerbyggnad med brutet tak täckt av tegel och fönsterkupa. Bottenvåningen innehöll en förstuga med trappa, ett rum med grönglaserad kakelugn och två hörnskåp, samt ett kök med spis, ugn och avstängt skaffer. Från köket fanns en ingång till källaren under hus nummer 2 på kartan. Vindsvåningen kunde nås via en trätrappa och innehöll förstuga med brädtak och lucka till vinden, två rum med kakelugnar, tapeter och en skrub. Alla tak var panelade.

Vidare norrut, längs den östra sidan av tomten, stod en panelad timmerbyggnad med farstukvist

STIGBERGSGATAN 23 FRÅN GÅRDEN. FOTO: J. MALMBERG

av bräder, hus nummer 2. Under huset fanns en bjälkkällare som var tillgänglig från hus nummer 1. Byggnaden innehöll ett kök med spis, ett rum med kakelugn och ett kallrum. Rummen hade limfärgade väggar och panelade tak. Överst fanns en vind och taket var brutet och tegeltäckt.

Västerut på tomten stod en panelad timmerbyggnad som innehöll ett rum med kammarspis och åstak samt bodar.

Ägare och hyresgäster

Mellan 1830-1860-talet ägdes egendomen av sjötulls-upplysningsmannen Thulander och därefter hans änka B. M. Thulander. Innan dess tillhörde den koopvardiekaptenen Goveniis änka.

Under Thulanders tid beskriver mantalslängder att han bodde på gården tillsammans med fru och dotter och hade hyresgäster såsom en bryggäränka, styrmansänka, före detta kypare, ringerska och kakelugnsmästare. Hyresgästerna bodde ofta tillsammans med sina familjer och inneboende.

Under 1870-talet förvärvades tomten av kryddkramhandlaren G. A. Bastman. Bastmans rörelse

utvecklades från kryddkramhandel till sportmagasin och kruthandel. På 1880-talet hade Bastman en affär vid Riddarhustorget. En artikel i "Svenska firmor och män inom handel, industri och konst" (1886) berättar:

"Under den även i vårt land ständigt tilltagande hågen för idrott och kroppsövningar – omfattande såväl gymnastikföreningar som kapplöpnings- och segelsällskap, rodd-, boll-, skid- och skridskoklubbar – är det naturligtvis av synnerlig vikt att vederbörande kunna här hemma bli försedda med nödiga redskap. Herr Georg A. Bastman har insett att här var ett behov att fylla, varför han 1877 grundade den fortfarande florerande firman. – Själv tillverkar ock firman fiskredskap samt exporterar älg- och renhorn."

Omkring 1910 förvärvades egendomen av Stockholms stad, numer ägs den av Stadsholmen.

Upprustning och renovering

Sedan renoveringen 1779 och fram till renoveringen 1980 var byggnaderna i stort sett oförändrade. De moderniserades då med tidstypiska kök, badrum samt ytskikt. Enstaka äldre snickerier och eldstäder bevarades.

HALVFRANSK TREFYLLNINGSDÖRR MED KAMMARLÅS
SAMT ÄLDRE BRÅDTAK. FOTO: J. MALMBERG

BYGGNADSBESKRIVNING

Mot gatan avgränsas gården av ett rött plank med en grönmålad panelad dörr. Längs den västra sidan av gården står två uthuslängor med panelade fasader, bräddörrar och plåt- och tegeltak. På den östra sidan står två sammanbyggda timmerhus, hus nummer 1 och 2 på kartan. Gårdsutrymmet har två nivåer som länkas samman via en trätrappa. Den lägre nivån är lagd med kullersten och kalkstensplattor. Den övre har gräsmatta och berg i dagen. Mot norr avgränsas tomten av ett plank och på den norra gaveln till hus nummer 2 finns en utanpåliggande trätrappa till en träbrygga.

Exteriör

De två sammanbyggda husen, nummer 1 och 2, har panelade, rödfärgade fasader med synliga knutlådor

och tak av enkupigt tegel och murade skorstenar. Mot väster är takfallen brutna och har takkupor med både rakt och välvt överstycke.

Fönstren är små och kvadratiska med mittpost, två utåtgående bågar och innanfönster. Fönsteromfattningarna är släta och vitmålade. Mot gatan omges två fönster av grönmålade fönsterluckor av liggande panel. Entrédörrarna utgörs av grönmålade enkeldörrar med fyllningar.

Interiör

De två huskropparna innehåller en bostad och en lokal. Inredningen präglas av moderniseringen under 1980-talet med nya kök, badrum och ytskikt. Vid renoveringen bevarades dock äldre byggnadsdetaljer såsom brådtak, kakelugn, murad öppen spis från 1700-talet samt platsbyggda skåp av pärlspont,

I STIGBERGSGATAN 17 FINNS BEVARAD MURAD SPIS FRÅN 1700-TALET SAMT PÄRLSPONTSPANEL. FOTO: J. MALMBERG

sannolikt från tiden omkring sekelskiftet 1900. I husen finns trefyllningsdörrar med halvfranska fyllningar, utanpåliggande kammarlås samt släta och profilerade foder av 1800-talstyp.

FD JUSTITIA 26

Stigbergsgatan 19 (nummer 5-6 på kartan)

HISTORIK

Tomten bebyggdes någongång efter Katarinabranden 1723 och innan 1730. Egendomen brandförsäkrades först i början av 1800-talet och i försäkringen beskrivs två sammanbyggda huskroppar. Med gaveln mot gatan stod en timrad byggnad med bräddtak som innehöll ett rum med bjälktak och vind. Vidare norrut, längs den västra tomtlinjen stod en timrad byggnad med torvtak som innehöll en bjälkkällare, kök med bjälktak och förstuga.

Tomten kunde nås via portar mot Stigbergsgatan och in på gården, till höger om porten, fanns en stensatt brunn. På gårdens östra sida stod en timrad

stuga med förstugukvist som innehöll ett rum och kök samt skafferier under ett torvtak. Stugan var enligt besiktning i mycket dåligt skick och togs senare ur bruk.

Under 1800-talets första hälft stod flera som ägare till fastigheten, bland annat koopvardiekaptenen Nannings arvingar, viktualiehandlaren Blåberg och jernvräkaren Carl Löfberg. Enligt mantalslängd från 1835 bodde Löfberg på gården tillsammans med hustru, fyra barn och en fosterdotter med barn. Dessutom uthyrdes rum till boktryckerikonstförvaltare, varvstimmermansänka och koopvadiesjöman med familjer.

Ombyggnad

Vid mitten av 1800-talet ägdes egendomen av J. Hultstrand som lät inreda vinden och förse huset med en tillbyggnad som innehöll förstuga och trärappa till vinden. Enligt en brandförsäkring från 1858 innehöll bottenvåningen en från gatan tillgänglig salubod, tre rum med kakelugnar, socklar, mittelband och tapeter samt ett kök med spis. Alla tak var panelade. Vindsvåningen innehöll ett rum med järnkamin, tapeter och panelat tak. Yttertakets var enkelt och täckt med tegel och en fönsterkupa.

År 1892 förvärvades fastigheten av staden, numer ägs den av Stadsholmen.

Upprustning och renovering

År 1980 genomfördes en modernisering med nytt kök och badrum.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten omges av ett rödmålad plank med en grönmålad panelad dörr mot gatan. Bostadshuset står med gaveln mot gatan och längs den västra tomtgränsen. Vid den norra tomtgränsen står ett uthus med rödmålade panelade fasader, tegelklätt tak och brädddörrar, hus nummer 6. Gården är gräsklädd med buskvegetation och lövträd.

Exteriör

Huset har panelade och rödmålade fasader med synliga knutlådor. Taket är ett sadeltak med enkupigt tegel och kraftiga vindskivor av trä. På den östra fasaden finns ett tillbyggt trapphus som troligtvis uppfördes omkring mitten på 1800-talet, i samband med vindens inredande. Fönstren är små och kvadratiska med mittpost, två utåtgående spröjsade bågar och

KAKELUGN, TROLIGTVIS FRÅN 1700-TALET. FOTO: J. MALMBERG

innanfönster. Fönsterfodren är släta och vitmålade och mot gatan finns två grönmålade panelade och profilerade fönsterluckor. I takfallet finns en plåtskodd takkupa. Byggnaden inrymmer bostad för ett hushåll.

FD JUSTITIA 28

Stigbergsgatan 23 (nummer 7-8 på kartan)

HISTORIK

Johan Kiällboms tomt

Under 1730-talet uppfördes träbyggnaden, hus nummer 7, på arklimästaren Johan Kiällboms tomt. Huset byggdes i en våning och utvidgades

av stoftvävaren Isac Långfelt på 1740-talet. År 1773 inreddes vinden. En brandförsäkring från samma år beskriver att huset innehöll fyra bostäder och en rymlig och stor bjälkkällare. I bottenvåningen fanns två stora rum och två kök. Den nyinredda vinden hade två stora rum, två kök samt skrubbar. Taket var täckt av tegel med sex stycken takkupor.

På tomten stod flera hus, bland annat en panelad timmerbyggnad med tak av näver och torv som innehöll fyra rum och två skrubbar. Huset revs någon gång efter 1935. Egendomen var avgränsad av plank med portar mot gatan i söder. På gården stod flera vedbodar, bland annat hus nummer 8 på kartan.

Under tidigt 1800-tal ägdes egendomen av garvare Mathias Lindberg och därefter tunnbindare P. Norgren med hustru Johanna Christina.

Brandförsäkring 1862

Vid mitten av 1800-talet tillbyggdes hus nummer 7 och fick därmed sin nuvarande volym. År 1862 lät tunnbindaränskan Johanna Christina Norgren brandförsäkra fastigheten där det framkommer att tillbyggnaden var uppförd på den västra gaveln och innehöll förstuga och skrub. Vidare beskrivs huset med ytterligare en förstuga med förstugukvist på den norra fasaden. Intill den norra förstugukvisten fanns en ingång till en bjälkkällare. Bostädernas rum hade kakelugnar, tapeter och paneler och köken var utrustade med spis. Alla tak var panelade. Yttertaget var brutet och täckt med tegel.

Enligt mantalslängd från 1870 bodde tunnbindaränskan J. C. Norgren på fastigheten tillsammans med sin fosterson. På gården uthyrdes även rum till bland annat en arbetskarl, eldare, skepparänska, vaktmästarhustru och sjömansänska. Hyresgästerna bodde i sin tur med sina familjer som hade upp till fyra barn samt inneboende.

År 1900 förvärvades fastigheten av staden, idag ägs den av Stadsholmen.

Upprustning och renovering

År 1980 inreddes huset till två bostäder som moderniserades med nya kök och badrum. Inga större ingrepp genomfördes i den ursprungliga planlösningen. Några äldre kakelugnar nedmonterades.

BYGGNADSBESKRIVNING

Tomten omges av ett rödmålat plank med grönmålad

parport mot gatan. Bostadshuset nummer 7, står med långsidan mot Stigbergsgatan och längs den östra tomtgränsen står ett uthus, hus nummer 8, med rödmålade panelade fasader, enkupigt taktegel och bräddörrar med smidda bandgångjärn. Från porten går en grusgång fram till bostadshusets entréer och till uthuset, i övrigt är gården gräsklädd med rabatter.

Exteriör

Bostadshuset står på en grästenssockel. Fasaderna är rödmålade och panelade med synliga knutlådor. Taket är brutet med enkupigt tegel. I takfallet finns plåtklädda takkupor med välvd oandel. Fönstren är små och kvadratiska med mittpost och två utåtgående spröjsade bågar samt innanfönster. Ett innanfönster har kuber i spröjsarna och ytterbågarna har beslag av 1700-talskaraktär. Mot gatan omges fönstren av äldre grönmålade fönsterluckor med snedställd profilerad panel. Huset innehåller två bostäder med varsin

entré. På den västra gaveln finns en entré med farstubro, trappa och vitmålat räcke. Dörren är en panelad pardörr. På den norra fasaden är entrén placerad i en liten tillbyggnad. Ytterdörren är en panelad enkeldörr. På den norra fasaden finns ytterligare en entré ned till källaren. Alla dörrar är grönmålade och sentida.

Interiör

Invändigt bevarar huset i stort den äldre planlösningen. Ytskikten präglas främst av renoveringen under 1980-talet och senare, men flera av rummen har äldre bräddtak och dörrarna är halvfranska profilerade fyllningsdörrar med kammarlås. I ett av rummen finns en äldre plankvägg bevarad. Av eldstäder finns murade spisar från 1700-talet som vittnar om kökens placering och i ett rum står en kakelugn, troligtvis från 1700-talet, med fågelmotiv i blå dekor och järnluckor.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.